

СТАН ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкривається зміст особливостей зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку. Вказані причини порушення мовлення даної категорії дітей, процес розвитку мовлення та психолого-педагогічні характеристики цих дітей.

Ключові слова: мовлення, діти дошкільного віку, затримка психічного розвитку.

The article reveals the replacement of the peculiarities of coherent thinking in preschoolers with the delay in mental development. The reasons for the disruption of mentality of this category of children, the process of development of mentality and the psychological and pedagogical characteristics of these children are indicated.

Key words: mentality, preschool children, delays in mental development.

У сучасних умовах зросло значення зв'язного мовлення у комунікативних навичках дітей. Причиною є те, що в основних потоках інформації у суспільстві істотно значення мають різні змісти висловлювання, що є цілісними та розгорнутими. Після того як з'явився мобільний зв'язок та інші сучасні канали комунікації за допомогою мовленнєвого спілкування, значимість зв'язаного мовлення ще більше збільшилася [1].

Для розуміння сутності мовлення, що є зв'язним, необхідно насамперед виявити зміст цього поняття з погляду психологічної науки, і визначити методи, які використовуються для дослідження вказаного мовлення. Зв'язане мовлення, з погляду методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку, розглядається у вигляді сукупності поєднаних у логічному відношенні виразів висловлювання. Воно є розгорнутим і смисловим, яке реалізується відповідно до критеріїв точності, послідовності, образності та відповідності граматичним правилам. Під час зв'язного мовлення у нормі розгорнуто викладається зміст, забезпечується взаєморозуміння, спілкування. Поняття зв'язного мовлення використовують у методиці в різних аспектах. В першу чергу зв'язне мовлення є діяльністю і має процесуальний характер. Також воно співвідноситься з найменуванням здійснюваної в межах дошкільної педагогіки діяльності, спрямованої на те, щоб розвивати мовлення [2].

Діти, які мають недостатність ЦНС (функціональна чи органічна), вираженість яких є слабкою, слід вживати поняття затримки психічного розвитку (ЗПР). Дані діти не належать до категорії розумово відсталих, характеризуються порушеннями мовлення, які є тяжкими, мають специфічні порушення опорно-рухового апарату, зору, слуху. При цьому переважна більшість даних дітей характеризується розладами енцефалопатичного характеру, недостатньою зрілістю форм поведінки. Також відмічається

складність, порушенням працездатності, висока виснаженість та утрудненість здійснення цілеспрямованої діяльності [1].

Причини, що зумовлюють затримку розвитку, можуть бути різноманітними. Це є хронічні соматичні захворювання, захворювання інфекційного походження, ураження ЦНС у період внутрішньоутробного розвитку, що не є грубим. Крім того, такими факторами, як близнюковість, недоношеність, родові травми, є важкими. Існують не лише біологічні, а й негативні фактори соціального характеру, що зумовлюють ЗПР. Це, насамперед, представлено тривалими ситуаціями, що травмують психіку та соціальною депривацією. Протягом періоду дошкільного дитинства діти із ЗПР демонструють відставання у розвитку моторики, насамперед тонкої. Недостатньо розвиненими в основному є якості, що є руховими, у вигляді координації, швидкості та ін. Спостерігається недостатній розвиток техніки рухів. Навички у таких видах діяльності, як конструювання, образотворча діяльність, аплікація, ліплення, сформовані слабо [1, 3].

Також недостатньо сформованими є і навички, пов'язані з самообслуговування. У значної кількості дітей виникають складності при використанні ножиць. Вони не в змозі правильно тримати кисть, олівець, змінювати належним чином силу, з якою здійснюється тиск. У дітей аналізованої категорії відсутні рухові розлади, є грубими. Водночас моторний, фізичний розвиток знаходиться на нижчому рівні в порівнянні з однолітками. Графомоторні навички формуються із утрудненнями [2, 3].

Подібні діти характеризуються відсутністю здатності до переключення уваги у разі зміни діяльності, утримання уваги протягом тривалого періоду. Вони часто відволікаються, особливо на подразники, які є словесними. Діти демонструють швидке виснаження, втому, високий показник відволікання. Дії відбуваються імпульсивно. Цілеспрямованість діяльності недостатня. Можлива і інертність, коли перемикавання дитини з одного завдання інше утруднено. Дошкільники аналізованої категорії характеризуються недостатньою сформованістю вміння довільно регулювати поведінку та діяльність. У зв'язку з цим вони відчують значні складності при виконанні пов'язаних із навчанням завдань. Розвиток у сенсорному відношенні також характеризується наявністю специфіки. Спостерігається збереження слуху, зору. При цьому сприйняття (тактильно-рухове, слухове, зорове) характеризується низькою точністю. Обсяг сприйняття звужений, темп його є низьким. Розвиток зв'язного мовлення дітей молодшого дошкільного віку, має затримку психічного розвитку, виділяється деякою специфікою. В даний час дослідниками показані певні дані про мовленнєву діяльність дошкільнят із затримкою психічного розвитку [3].

Труднощі при засвоєнні мовлення обумовлені тим, що інтелектуальні особливості, психічні функції у дошкільнят аналізованої категорії є незрілими. Для того, щоб засвоювати мовлення, потрібна абстрагування від ясного, відомого сенсу висловлювань слів, взаємодія між руховим, слуховим, зоровим аналізаторами. Необхідна здатність розглядати слова, вирази у граматичних ракурсах, які є незвичайними, здійснювати аналіз, синтез,

узагальнення та класифікацію. Труднощі в засвоєнні зв'язного мовлення обумовлюються тим, що психічні функції є недостатньо сформованими. У разі, якщо сформовано здатність засвоювати мовленнєвий матеріал, це сприяє виробленню функцій, що ще не сформувалися у дитини та підвищує інтенсивність формування даних функцій. Молодші дошкільники, які мають ЗПР, значно більш пізно в порівнянні з однолітками, мовлення яких відповідає нормі, вступають у період словотворчості. Зазначений період триває у дітей аналізованої категорії до восьмирічного віку. Процеси словотворення загалом є зниженими [1, 3].

Новий ступінь у розвитку дітей, у яких є ЗПР, у мовленнєвому контексті відносно пов'язаний з переходом до контекстного мовлення від ситуативного. При цьому подібний перехід відбиває і пізнавальний розвиток, вироблення навичок виходу межі безпосередньої ситуації. Дошкільнята знайомі з предметним змістом запропонованих завдань. В зв'язку з цим мовлення дошкільнят, які мають ЗПР, переважно є ситуативним. Проявами подібної ситуативності є часте використання підсилюючих повторень, займенників, що є вказівними, особистими, невербальними засобами [2].

Отже, розвиток зв'язного мовлення дошкільнят із затримкою психічного розвитку полягає в освоєнні наступних знань, умінь та навичок: системи мовлення як засобу спілкування; лексико-граматичних можливостей діалогу; логічної організації діалогічного спілкування; встановлення соціальних контактів один з одним та дорослими; встановлення інтерактивної взаємодії; закріплення практичних навичок комунікативної діяльності.

Дуже важливою є гра у виправленні та розвитку комунікативної та пізнавальної сфери в дітей віком, які мають труднощі у навчанні. Також для розвитку зв'язного мовлення застосовуються методичні прийоми, які зазвичай поділяються на три основні групи: словесні, наочні та ігрові.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Глухів В.П. Основи психолінгвістики: навч. посібник. К, 2016. - 358 с.
2. Шеремет М.К. Логопедія: Підручник. П'яте видання. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
3. Ілляшенко Т.Д., Бастун Н.М., Сак Т.В. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання. К., 2017. С. 128.

Науковий керівник кандидатка психологічних наук Дрозд Л.В.